

Intervju med Harald Overvaag

11. november 2008

Du kom tidlig med i arbeidet for å få opprettet et universitet i Tromsø?

Det var litt tilfeldig at jeg kom inn i dette arbeidet. Jeg var økonomisjef i Håko og var vel egentlig innstilt på en yrkeskarriere knyttet til næringslivet. Tilnærminga til universitetssaka startet med Studentersamfunnet. Litt tilfeldig kom jeg inn i det første styret som kasserer. Den første formannen var Birgit Gaarder, en meget engasjert og sentral person i dette samfunnet, som hadde gode møteprogram og stor oppslutning om sine debattmøter. Mange av byens innbyggere deltok aktivt. Jeg ble valgt til nestformann i samfunnets andre år.

Det ble avholdt flere møter som tok utgangspunkt i at det skulle komme et universitet. Blant annet holdt daværende fylkesreguleringsarkitekt, Frode Sandvik, et foredrag om hvordan byen kunne makte å ta imot et universitet. Jeg hadde gleden av å lese gjennom avisreferatet mange år etterpå og så at han hadde veldig rett i mye i det han sa. Det ble også forsøkt å få til et møte mellom den meget ivrige universitetsforkjemper Kåre Nordgård og Karl Evang, som var like sterkt imot universitetet. Det endte med at Karl Evang trakk seg så Kåre Nordgård ble alene på arenaen.

Universitetet var i en svært så tidlig fase da du kom på institusjonens lønningsliste?

Ja, det var også en tilfeldighet. Tore Bockelie, gammel venn og gymnas-kamerat som var en meget iherdig og ivrig person, ble blant mye annet generalsekretær for NSU (Norsk Studentunion, forløper for Studentenes landsforbund). I forkant av at interimsstyrene for Universitetet og for Studentsamskipnaden skulle opprettes i januar 1969, tok han en tur til Tromsø på seinhøsten året før. Det lå da en lapp til meg hjemme med beskjed fra han om å møte på gymnaset. Jeg trodde vi skulle møtes for å gå ut og ta en øl, men det var nok ikke slik det forholdt seg. Nei, Tore hadde trommet sammen en del av sine gamle venner, blant andre Harald Mehus og Gunnar Graff, husker jeg, til et møte på sangrommet i toppetasjen på gymnaset. Da jeg gikk ut av sangrommet den kvelden, var det til min store overraskelse som studentrepresentant til interimsstyret for Studentsamskipnaden i Tromsø. Harald Mehus ble ikke

<http://doi.org/10.7557/15.4384>

mindre overrasket over å bli utpekt til interimsstyret for Universitetet. Det endte opp med at jeg ble den første formannen i styret for Student-samskipnaden i Tromsø. Dette medførte at jeg ble invitert til i møtene til interimsstyret for Universitetet.

Slik ble jeg fra januar 1969 engasjert i universitetsarbeidet. Utover våren ble det mer og mer universitet, og det gikk nok ut over andre ting jeg holdt på med. Så ville tilfellet da at jeg i et selskap møtte Willy Haugli, som nettopp lyste ut en stilling i fylkeskommunen for en sivilagronom. Jeg spurte da hvorfor han ikke brukte siviløkonomer i slike administrative stillinger? Han svarte at det nok allerede var tilsatt en person i stillinga. Men dagen etter ba han meg om å komme på hans kontor. Der spurte Haugli om jeg var interessert i å begynne på Universitetet. Dette var like etter at han var blitt utnevnt som universitetsdirektør. Det endte med at jeg søkte stillingen som konsulent, som også innebar å være universitetsdirektørens stedfortreder.

Foruten meg søkte også en overtallig major fra Narvik på jobben. Etter-som dette var en nestlederstilling, førte det til at departementet skulle foreta endelig tilsetning. Der stusset de nok litt over at jeg, en unggutt på 28 år, var innstilt til jobben som nestleder foran en major på 50.

Jeg ble tilsatt og tiltrådte 1. desember 1969. Da begynte vi oppbygg-ingen, det gikk veldig fort. Peter Hjort var en fenomenal leder av interimsstyret og hadde en sikker hånd med alle sider av prosjektet. Han var opptatt av at alt skulle skje hurtig. Det tror jeg også var viktig. Det skulle vise seg at universitetene i Norge kom i en økonomisk motbakke fra 1974. Alt som hadde skjedd før 1974, ble av avgjørende betydning. Ei rettesnor med provisorieplanen var å komme hurtig i gang, ta opp studenter så snart som mulig, få i gang virksomheten. Selv om Universitetet formelt først ble åpnet av Kong Olav høsten 1972, så var det allerede mange studenter på det tidspunktet, og mange ansatte var kommet. Det som ble den store utfordringen, bortsett fra å få fagutvalgene til å fungere og å få fagplanleggingen i gang, var å skaffe hus til så vel kontor- som til boligformål. De fleste vitenskapelig tilsatte måtte rekrutteres utenfra.

Jeg tror det var viktig i den situasjonen at både Willy og jeg var tromsø- væringer med gode nettverk i byen. Vi måtte nemlig ut og leie leilighet for leilighet, kontor for kontor. Det gikk på et vis. Vi fant dessverre lite igjen av den store interessen fra kommunens side i forkant av stortings-vedtaket i 1968. Hverdagen meldte seg, og vi måtte finne ut av det selv. Noen av byggene kom hurtig i gang. Det var flere bygg som ble ført opp av private med sikte på utleie til Universitetet. Noen av de mest kjente

er Brennbygget, Bergbygget og Arnesenbygget. På det meste hadde vi 38 kontoradresser i Tromsø.

Andre forhold du vil trekke fram fra den første tida?

Peter Hjort bodde i Oslo ganske lenge før han flyttet til Tromsø. Han hadde et kontor på Rikshospitalet i et laboratorium. Jeg besøkte han der før tilsetningen av universitetsdirektør, i egenskap av styreformann i Studentsamskipnaden. Han gikk med en bunke papirer under armen, så sa han: «Her er søkerne til universitetsdirektørstillingen. Vil du ha en fra byen, eller vil du ha noen andre?» Jeg svarte at jeg ikke synes det ville være dumt å ha en fra byen. Jeg visste ikke da hvem som hadde søkt.

Jeg måtte etter en stund fratre vervet som styreformann i Studentsamskipnaden da jeg var begynt på Universitetet. Jeg satt jo og skrev brev til Universitetet fra Samskipnaden og fra Universitetet til Samskipnaden. Jeg kunne både klebe igjen konvoluttene og åpne dem på stedet.

Mens jeg fortsatt satt i styret for Samskipnaden som studentrepresentant, ble vi innkalt av det meget radikale styret i NSU, hvor Lasse Efskind spilte en sentral rolle. Han satt også i interimsstyret. På den tida satte han verdensrekord på 500 meter skøyter. Det viktige i denne sammenhengen er selvsagt det store engasjementet hans for Universitetet i Tromsø (UiT). Selv om jeg satte stor pris på han, så var han nokså plagsom for en del av representantene, uten at jeg skal nevne navn. I et fellesmøte for studentsamskipnadene ble jeg sittende sammen med Bjørn Kaldhol, student ved Universitetet i Bergen. Han sa da at det kunne vært artig å være med på oppbyggingen i Tromsø. Da vi skulle tilsette administrativ leder for Studentsamskipnaden, kom jeg på denne samtalen og ringte for å undersøke om han var interessert i jobben. Det var han, og ble tilsatt som kontorsjef.

Hvordan opplevde du det røde universitet?

For meg var det en sjokkartet opplevelse. Jeg var ferdig med å studere på konservative Norges handelshøgskole i 1964. Jeg hadde vært i militæret etterpå og begynt å arbeide i næringslivet. Jeg registrerte studentopprøret i 1968 og at det var en del tumulter både her og i andre land. Det var ikke i mine tanker at dette til de grader skulle komme til å prege mitt yrkesliv. Av og til følte jeg at det var en kraftig motbakke med så mye oppstyr og negativ omtale omkring universitetet. Tromsø måtte plutselig forholde seg til at det var kommet inn nye elementer som man ikke kjente fra før. Det ble selvfølgelig forsterket av den utviklingen som studentverdenen hadde gjennomgått. Det kom overraskende på

meg hvordan det preget styrearbeidet og mye annet på Universitetet. Det jeg opplevde som slitsomt, var at dette førte til mye negativ omtale i lokalpressen. For den saks skyld også i rikspresen. Det sto mye om det røde universitet og om bråk og spetakkel i Tromsø. Det var morgener hvor jeg kviet meg for å åpne avisene. Det preget i stor grad arbeidsdagen. Så var det selvfølgelig det voldsomme engasjementet som kom etter hvert som vi fikk ansatte opp, med målsettingsstrid og alt som fulgte med. Dette tok litt fokus fra det vi var nødt til å forholde oss til, som å få boliger til folk og bygge hus og kontorer og ikke minst få i gang planleggingen av utbygginga i Breivika.

Men først og fremst var UiT en fantastisk flott arbeidsplass, og vi fikk noen utrolig gode og stabile medarbeidere i rimelig ung alder. Jan Larsen og jeg har mintes dette av og til når vi har tilsatt folk som har vært under 35 år, og vi har vært i tvil om de var modne nok. Vi var faktisk en administrativ ledergruppe på 3-4 personer som var under 30 år. Så hadde vi en gamling på 42 (Haugli) som var direktør.

Tomtestriden utløste stort engasjement og skapte sterke reaksjoner?

Tomtestriden kom utvilsomt til å sette sine dype spor. Det er ingen hemmelighet at det er folk som den dag i dag finner det problematisk å forsone seg med den avgjørelsen Tromsø kommune tok den gangen. Fra Universitetets side fikk man inntrykk av at man ble tilbudt å kunne velge fritt mellom tre alternativer. Men så ombestemte kommunen seg og gikk inn for et annet alternativ enn det universitetssamfunnet ønsket. Det ble betydelig støy omkring tomtevalget. Lars Roar Langslet fortalte meg en gang, mange år etterpå, at han hadde moret seg da han satt, passe interessant, i stortingssalen og fulgte med i diskusjonen om hvor på Tromsøya universitetet skulle holde til. Han satte seg ned og laget en liste over de som kunne forventes å ha den minste form for innsyn i disse tomtealternativene, og kom til at det var litt over 30 av representantene.

Det er vanskelig å forstå hvorfor kommunen snudde i denne saka, og det er sikkert en sammensatt begrunnelse. Jeg har aldri fått den egentlige forklaringen på det. Det kom i hvert fall veldig overraskende på Universitetet, som forholdt seg til det man trodde var realiteten. Skal jeg gi et svar, så var det vel det at det var noen personer, og i dag kan man godt si at de var framsynte, som så at tomte på vestsiden av Tromsø, mellom Åsgård sykehus og Sorgenfri, var et veldig attraktivt tomteområde, mens det ville være en betydelig utfordring å få utnyttet Breivika, som var litt sumpete, myrlendt og preget av dvergbjørk; kort sagt et litt utrivelig, nordøstvendt område. Universitetsetableringa åpnet for

en mulighet til å få utnyttet denne delen av øya. Problemet for Universitetet var at man i mange år måtte bygge opp en virksomhet som lå langt unna de andre etablerte deler av institusjonen, som Nordlys-observatoriet, Statens forsøksgård på Holt og Tromsø museum. Skuffelsen var nok særlig stor på Museet over den avgjørelsen som ble truffet.

Hva utfallet av denne tomtestriden ville bli, var for øvrig usikkert helt til den siste behandlingen i Stortinget, og det er ikke tvil om at representanter endret standpunkt tett opp mot voteringen. Det var et overraskende vedtak, særlig siden en enstemmig Kirke- og undervisningskomité hadde gått inn for Universitetets alternativ. Det pågikk nok et aktivt påvirkningsarbeid fra forskjellige partier og personer i Tromsø.

Når det gjelder universitetsutbygginga, trekkes ofte din evne og rolle som lobbyist fram.

Det har vært en utfordring for et universitet som ligger langt borte fra hovedstaden, til enhver tid å være orientert om det som skjer i departementene og i Stortinget. Vi har ofte vært bekymret over ikke å være delaktige nok i viktige beslutninger som angikk vårt universitet. Det førte til at jeg har hatt veldig mye kontakt med fagdepartement, embetsverket i departementet, skiftende statsråder og statssekretærer og, ikke minst, med Stortinget. Vi kan nok si at det ikke er mye av den fysiske utbyggingen som Universitetet har hatt, som har sin bakgrunn i direkte regjeringsvedtak.

Vi forsøkte gjerne å få inn formuleringer i stortingskomiteenes innstillinger som la føringer på regjeringen, slik at den neste år måtte komme tilbake med noen kommentarer. Det kostet ikke Stortinget en krone å formulere sånt. Jeg må jo innrømme at jeg har vært med på å formulere en del av disse vedtakene, i god forståelse med representantene, ikke bare fra egen landsdel. Vi har hatt god bistand også fra folk utenfor landsdelen som følte ansvar for vårt universitet. Formuleringen skulle gjerne gå på noe sånt som at Stortinget anmoder regjeringen om å legge forholdene til rette for at det kan bli gitt en startbevilgning til sånt og sånt bygg.

Proessen kunne gå over noen år, men det var alltid slik at det var ryddighet i forhold til dette og vi la alltid vekt på at embetsverket i departementet skulle være orientert i alle kontakter vi hadde med Stortinget. Ingenting skulle komme som en overraskelse på dem. Jeg ser andre etater nå som får kjeft hvis de møter i Stortinget. Tormod Hermansen fikk slik beskjed. Men vi hadde et nært samarbeid med vårt departement og fremtredende personer der, som Dag Omholt, Arve Kjeldberg,

Arne Benjaminsen og Arne Moi. De følte virkelig for UiT og gledet seg med oss når vi fikk til noe.

Det var en gjengs oppfatning at UiT lyktes godt med å få tildelt midler?

Ja, det er nok riktig. Vi var kjent for det. Vi har hatt et nært forhold til de andre universitetene. Etter hvert ble det etablert jevnlig direktør-møter, og rektorene har hatt tilsvarende. Men av og til merket vi nok at det var noen reaksjoner. Til å begynne med var UiT helt ufarlig. Det var masse penger i omløp. I perioden 1970-72 fikk vi en rekke stillinger. Det fortsatte for så vidt i 1973. Peter Hjort stilte da kabinettspørsmål for å få stillingshjelmmer. Fra 1974 begynte det å bli sterk konkurranse om midlene og byggeprosjektene. På et tidspunkt ble det fortalt at Universitetet i Trondheim ikke hadde sendt inn byggekrav på 15 år før man startet på Stokkan. Vi hadde jo hatt byggeaktivitet hvert eneste år. Så det var nok noen reaksjoner. Det må man se på bakgrunn av at det var trangt om midlene på den tiden. Men stort sett forsto man at UiT trengte nye bygg.

Budsjettarbeidet må ha tatt mye av din tid som universitetsdirektør?

Det har det absolutt gjort, og mye av dette arbeidet skjedde om høsten. Derfor kunne jeg ikke fortsette som jeger. Men for meg var det fantastisk fint at jeg hadde et støtteapparat i Tromsø som opptrådte lojalt, og som jeg var helt trygg på i disse periodene hvor jeg måtte være borte. Særlig var Jan Larsen en fantastisk fin person for meg å ha i huset. Det var også de andre avdelingslederne og de andre ansatte i administrasjonen.

Rektorer kommer og går mens Harald Overvaag består?

Har hørt den der! Jeg har hatt 7 rektorer, og ingen har vært like. Noen har hatt sterk interesse av økonomi, andre har overhodet ikke hatt det. Min oppfatning av å være direktør i en organisasjon med todelt ledelse er at rektor er sjefen som direktøren og hans stab skal tilpasse seg. Jeg kan ikke huske en eneste gang at vi har hatt reelle problemer mellom rektor og direktør ved vårt universitet. Det har oppriktig talt vært et fint samarbeid. Det har ikke vært en dag da jeg ikke har gledet meg til å komme på jobb. Jeg vet ikke hva som vinnes ved enhetlig ledelse. Når jeg gikk i Stortinget eller i departementet, opptrådte jeg på vegne av institusjonen og rektor, ikke på vegne av meg selv.

Det ga meg også en viss læring å ha avbrekket da jeg var politiker for Høyre. For øvrig var det Yngvar Løchen som tipset Leif Arne Heløe om at de kanskje kunne bruke meg som statssekretær. Jeg kjente knapt Heløe den gangen. Jeg tror ikke initiativet skyldtes at Yngvar ville bli kvitt meg. Jeg begynte som statssekretær høsten 1981. Det holdt for så

vidt på å få en brå slutt fordi den kjente bankmannen og daværende journalist Kjell Kolbeinsen en kveld ringte meg og fortalte at startbevilgningen til MH-bygget og sykehuset var falt bort. Det var en lekkasje fra statsbudsjettet, Kjell var da i NRK og hadde fått vite dette av en av sine kolleger. Da hadde jeg sagt ja til å begynne i Oslo og skulle starte uka etter. Jeg ringte til Leif Arne og sa at hvis det var riktig, det Kjell Kolbeinsen hadde sagt, så kunne ikke jeg reise. Han uttrykte forståelse for det, men han ba meg vente og se hvordan det gikk. Jeg begynte som statssekretær, og med Leif Arne Heløes meget gode medvirkning ble startbevilgningene tatt inn på statsbudsjettet igjen av regjeringen.

Du har sikkert gjort deg noen tanker om hva UiT har betydd for Tromsø og for Nord-Norge?

Allerede forventningene om at det skulle komme et universitet, særlig etter stortingsvedtaket i 1968, var med på å skape en ny giv i Tromsø som også i stor grad smittet over på hele landsdelen. Dag Solhjell, som var ansatt på Plan- og utbyggingsavdelinga (PLUT) på UiT, skrev en bok om Universitet, byen og landsdelen, hvor han hevdet at hver vitenskapelig stilling ved UiT ville medføre en økning i folketallet i byen på 28 personer. Jeg syntes nok dette hørtes ut til å være i meste laget. Men jeg har siden foretatt egne beregninger med utgangspunkt i faktiske tall og er kommet til at Solhjells tall ikke var urealistiske. Jeg mener man med stor sikkerhet kan si at UiT har medført en befolkningsvekst på et sted mellom 20 og 30 tusen personer. Veksten totalt i Tromsø har vært på 30-35 tusen i samme perioden. Det er ikke tvil om at Universitetets andel er betydelig. Så har vi andre mer immaterielle forhold som kan være vanskeligere å tallfeste. Som effekten av at vi har utdannet en mengde kandidater som for en stor del har blitt i Nord-Norge og bidratt til å videreutvikle landsdelen. Den totale effekten er det veldig vanskelig å fastsette, men det ville vært en interessant oppgave å foreta en vurdering av dette. Det måtte kunne være aktuelt for deg (Eivind Bråstad Jensen). Det er viktig å ha slik dokumentasjon med tanke på den videre utvikling, ikke bare for UiT, men for hele landsdelen.

Universitetet har også vært preget av at kjente personer som Salman Rushdie og Gorbatsjov har vært her på besøk?

Ole D. Mjøs bidro sterkt til å bringe slike personer inn her. Det har vært en opplevelse å få møte dem, og det har vært mange spennende situasjoner. Ved en anledning kommenterte Desmond Tutu min kasjettlue. Jeg ga den til ham, men den var for stor og ramla bare ned over ørene på han. Jeg sørget for å få tak i en lignende lue i passende størrelse,

som ble overrakt ham. Det er artig å se at når han har kommet til Norge flere år senere, så har han brukt denne lua. Dette har ikke pressen klart å fange opp.

Det er ikke tvil om at det har vakt betydelig oppmerksomhet når Universitetet har invitert fredsprisvinnere og andre nobelprisvinnere og celebriteter med verdensnavn til Tromsø. Det var noen ganger tilløp til irritasjon, som at andre byer sør i landet klarte å kapre Chai Ling før hun kom til Tromsø. Men pressen møtte opp, og en VG-journalist sa til meg at de hadde egentlig dekket det meste om henne, men det kunne jo være at hun datt og brakk foten. Det holdt forøvrig Desmond Tutu på å gjøre. En yngre prest var blitt utkommandert til å jogge sammen med han på isete underlag. Tutu hadde bare småsko av den glatte sorten. Vi var lettet da vi hadde fått han på flyet uten brukket fot.

Besøket i Arkhangelsk i forbindelse med Universitetets 25-årsjubileum i 1993?

I den anledning, i 1993, ble det norske senteret ved universitetet i Arkhangelsk åpnet i forbindelse med en stor konferanse i samarbeid mellom UiT og Pomoruniversitetet. Både vår utenriksminister Holst og den russiske utenriksminister Kozyrev var tilstede. Konferansesalen var svær med plass til flere hundre, og den var fullsatt. Jeg skulle være møteleder på konferansens første dag og hadde Ingvild Broch med som utmerket tolk. Det ble en stor og viktig begivenhet med masse folk. Vi hadde leid et stort russisk fly med 140 plasser som fløy oss til og fra Arkhangelsk. Det var det første flyet fra et annet land som noen sinne hadde landet i Arkhangelsk.

Jeg tror også det har betydd veldig mye for universitetet i Arkhangelsk å ha et godt forhold til UiT. Jeg har besøkt internasjonal avdeling ved Universitetet i Moskva. De anerkjenner ikke mange russiske universiteter, men Arkhangelsk var et av de som kom gjennom nåløyet. Jeg tror at samarbeidet med UiT har betydd mye for utviklingen av denne institusjonen.

Du har vært knyttet til UiT det aller meste av ditt yrkesaktive liv?

Jeg bruker å si at de fem første årene ved Universitetet vil jeg helst ikke ha igjen. De var tunge år på mange måter. Det var veldig mye som skulle klaffe. Men i ettertid må jeg si at den lange perioden jeg har vært knyttet til Universitetet sett under ett har vært en meget positiv og fin tid for meg. Jeg har satt stor pris på å få lov til å være med på prosjektet og synes det er fryktelig artig å se hva det har utviklet seg til etter hvert. Jeg synes det er positivt med fusjonen, og ser det som et eksempel på

at man hele tiden søker å finne nye veier som forsterker Universitetets betydning. Det første byggetrinnet som ble bygd på universitetsområdet etter Gjennomgangsbygget, var Realfagsbygget. På den tiden var Kjøl Egeland statsråd. Egeland hadde sterk tilknytning til Stavanger, og Stavanger opplevde seg nok som en konkurrent til UiT. Det er framholdt i Kåre Rommetveits magisteravhandling at en vesentlig grunn til at UiT ble vedtatt opprettet, var at man ville komme Universitetet i Stavanger i forkjøpet. Man hadde ingen tro på at det skulle bli noe universitet i Tromsø. Da Egeland kom til Tromsø, hadde han med seg vår tidligere informasjonssjef Helge Sønneland. Jeg tok dem med til Breivika for å vise dem vårt første bygg på universitetstomta. Vi tok arbeidsheis på yttersiden av bygget. Da vi kom opp på taket og så utover dette store bygget, som også vi syntes var enormt, spurte Egeland hva det koster. Da han fikk vite beløpet, bemerket Egeland at det kunne man ha bygd en hel høgskole for. Jeg merket meg at han ikke viste den helt store interessen.

Jeg vil berømme alle de personene som gikk inn i ulike fagutvalg og komiteer i starten. De gjorde en fantastisk innsats. Det samme med de som satt i interimsstyret. I mange tilfeller og sammenhenger gikk de helt klart mot ønsker og prioriteringer fra egne, lokale miljø og sluttet lojalt opp om prosjektet i Tromsø. Universitetsdirektør Trovik i Oslo kunne for eksempel ringe og gratulere når det skjedde noe av positiv betydning for Universitetet i Tromsø. Det var rørende å merke det engasjementet mange av dem hadde. Det er i grunnen få som har ytret seg negativt. Men til min store overraskelse ga Gudmund Hernes uttrykk for at han ikke var begeistret for arkitektur og planløsning ved UiT.